

УДК 006.35(4)СЕН:336.221.4(477)

Т. Г. Бусарева,

аспірант, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НОРМАТИВІВ В УКРАЇНСЬКУ ПОДАТКОВУ СИСТЕМУ

У статті розкриваються недоліки та неефективність національної податкової системи України та надаються рекомендації щодо можливих шляхів імплементації європейських нормативів в українську податкову систему.

In the article, opens up the failings and unefficiency of the national tax system of Ukraine and recommendation in relation to the possible ways of implementacii of the European norms in the Ukrainian tax system are given.

Ключові слова: європейські нормативи, українська податкова система, реформування, досвід, імплементація.

Key words: european norms, Ukrainian tax system, reformation, experience, implementation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На початку ХХІ століття формування оптимальної податкової системи для України одна з центральних економічних проблем загальнодержавного значення. З одного боку, економічна ситуація, яка склалася, вимагає від податкової системи одночасного вирішення проблем своєчасного поповнення державного бюджету та його збалансованості за доходами та видатками, скорочення дефіциту та зовнішнього боргу, забезпечення фінансування федеральних та регіональних потреб. Тому забезпечення зростання податкових надходжень та підвищення рівня збирання податкових платежів стало пріоритетним завданням. Однак, українська національна податкова система не позбавлена недоліків функціонування, саме тому імплементація європейських нормативів в українську податкову систему є найкращим вирішенням сучасних податкових проблем.

АНАЛІЗ АКТУАЛЬНИХ ПУБЛІКАЦІЙ

З-поміж наукових робіт, які містять наукову розробку питань щодо аналізу податкової системи України та шляхів її реформування, вдосконалення податкової системи європейських країн та можливості імплементації їх досвіду в українську податкову систему, недоліків існуючої української податкової системи, слід відмітити наукові праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Чебанова Н.В., Василенко Ю.А., Єпіфанова А.О., Сало І.В., Дьякова, Суторіна В.М., Федосова В.М., Андрущенко В.А., Літвиненко Я.В., Рева Т.М., Мельник В., Єлісєєв А., Підлужний М., Гега П.Т., Доли Л.М та багатьох інших. Разом з тим, треба зазначити, що недостатньо розробленими залишають-

ся питання надання рекомендацій щодо можливих шляхів імплементації європейських нормативів в українську податкову систему. Саме це і стало метою даної статті.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою даної статті є необхідність реформування національної податкової системи України з імплементацією європейських нормативів.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Імплементація європейських нормативів у національну податкову систему України повинна відбуватися з урахуванням тенденцій розвитку оподаткування в країнах-членах ЄС. Ці тенденції формуються під впливом міжнародної податкової конкуренції, гармонізації національних податкових систем європейських країн та координації національної податкової політики.

На початку ХХІ століття національна податкова політика України має орієнтуватися на цілі національної податкової політики країн ЄС, які спрямовані на:

- стимулювання вкладення іноземних інвестицій в економіку;
- створення сприятливих умов для здійснення діяльності в галузі малого та середнього бізнесу.

Дані цілі можуть бути досягнуті за допомогою наступної системи стимулів, зокрема зменшення кількості податків; зниження податкових ставок; вирівнювання податкового тягаря між юридичними особами та приватними підприємцями; створення сприятливого інвестиційного середовища, розширення прав платника податків і т.д.

Українська податкова система — одна з найскладніших в світі. Архаїчна податкова система України вже давно дискредитувала себе своєю неефективністю та неконкурентоспроможністю. Згідно з дослідженням Усесвітнього банку "Ведення бізнесу-2010", в рейтингу податкових систем країн світу Україна займає 181 місце (поряд з Конго, Венесуелою та Білоруссю). За оцінками Investment Rate, рівень податкового навантаження на підприємство середнього розміру як з іноземним капіталом, так і з українським складає 57,2% від всього його прибутку. Підготовка та подача податкової звітності в країні займає в два рази більше часу, ніж в інших державах Східної Європи, та майже в чотири рази більше, ніж в країнах-членах ОЕСР. У таких умовах доцільно стверджувати про необхідність імплементації європейських податкових нормативів в українську податкову систему.

Реформування податкової системи України як європейської має відбуватися з урахуванням тенденцій розвитку оподаткування в країнах-членах ЄС та в країнах, які територіально є наближеними до України. Ці тенденції формуються під значним впливом міжнародної податкової конкуренції, європейської податкової гармонізації та координації національних податкових політик. Водночас треба враховувати необхідність зміцнення позицій України в економічній конкуренції та досягнення основної стратегічної мети, сутність якої полягає в інтеграції до ЄС.

Міжнародна конкуренція за мобільні фактори виробництва, а саме — працю та капітал, зумовила розвиток податкових систем багатьох країн у напрямі перенесення податкового навантаження із зазначених факторів виробництва на споживання та природні ресурси. В результаті вищезазначеного необхідно імплементувати в українську національну податкову систему наступні європейські тенденції, а саме:

— зниження ставки податку на прибуток корпорацій (підприємств), яке протягом 2000—2010 років відбулося в 90% країн ОЕСР, в розвинутих країнах-членах ЄС протягом вказаного періоду ставка цього податку знизилася в середньому з 35,3% до 27,2%;

— Зменшення ступеня прогресії в оподаткуванні доходів фізичних осіб та переходу в ряді країн (як Болгарія, Латвія, Литва, Естонія, Румунія, Словаччина, Чехія) до їх оподаткування за однією ставкою. За єдиною ставкою оподатковується податок з доходів фізичних осіб також в Білорусі, Грузії, Казахстані, Киргизстані, Росії, Туркменістані;

— стабілізація ставок податку на додану вартість, як у багатьох європейських країнах, та забезпечення достатньо високого рівня оподаткування товарів, споживання яких впливає на навколишнє середовище, а також впровадження "зелених податкових реформ", в ході яких відбулася узгоджене різновекторна зміна ставок екологіч-

них податків та внесків до соціальних фондів. Зелені податкові реформи протягом останніх 10 років проводилися майже у всіх європейських країнах.

Основні тенденції розвитку податкової системи України відповідають тенденціям розвитку податкових систем інших європейських країн, про що свідчить зниження основних податкових ставок, які почалися у 1995 році. Однак ефективність діяльності національної податкової системи України значно нижча ніж європейських країн.

Водночас світова фінансово-економічна криза призвела до зростання бюджетних дефіцитів, змусивши ряд країн — нових членів ЄС — підвищити ставки окремих податків. У бік зростання переглядалися переважно ставки ПДВ (в Естонії, Литві, Латвії, Чехії та Угорщини) та акцизів на лікєро-горілчані та тютюнові вироби (в Естонії та Латвії). Литва збільшила також ставку податку на прибуток підприємств, тоді як Чехія її знизилася. Подальшого зниження в окремих країнах (Латвія, Литва) під час кризи зазнали також ставки податку на доходи фізичних осіб.

У цілому, у 2010 році середній рівень ставок ПДВ в країнах-членах ЄС зріс до 19,9% у порівнянні з 18,8% у 2009 році. Водночас податки на прибуток та податок на доходи фізичних осіб — зменшилися відповідно з 19,5% та 29,8% до 18,9% та 24,4% відсотків.

До податкових заходів, особливо в період світової економічної кризи, в рамках реалізації стабілізаційної політики вдавалися країни-члени СНД. Росія знизилася ставку податку на прибуток для підприємств з іноземними інвестиціями з 24% до 20%. Білорусь з 2009 року знизилася ставку ПДВ з 20% до 18%, однак перейшла з 2010 року до оподаткування доходів фізичних осіб за єдиною ставкою. Азербайджан знизив ставку податку на прибуток з 22% до 20%.

Через загострення міжнародної економічної конкуренції та гармонізації податкового законодавства країн-членів ЄС, високого рівня розвитку досягло коригування податку на додану вартість та специфічних акцизів, що зумовило поглиблення процесу уніфікації національних податкових систем за складом, структурою, механізмом управління основних податків.

За цими параметрами податкова система України також аналогічна податковим системам розвинутих європейських країн. Закони з питань оподаткування в Україні розроблені з урахуванням основних норм європейського податкового права, а також податкових аспектів права ГАТТ / СОТ та інших міжнародних організацій — Організації економічного співробітництва та розвитку, ООН.

Аналізуючи ставки та базу оподаткування в Україні та країнах ЄС, важливо звернути увагу як на ставки податків, так і на їх структуру. Так, наприклад, у Польщі, податок з доходів фізичних осіб становить 40% (4,6% ВВП), податок на прибуток підприємств — 19% (1,9% ВВП), ПДВ — 22% (8,6%

Таблиця 1. Індекс податкового навантаження по збільшенню

Держава	Податковий індекс
ОАЕ, Бахрейн, Кувейт, Саудівська Аравія, Багами, Оман, Македонія, Гонконг, Катар, Румунія	1,3 – 1,9
Естонія, Словаччина, Армєнія, Сінгапур	2,0 – 2,1
Ірландія, Болгарія, Чілі, Латвія, Камбоджія, Грузія	2,3
Угорщина, Литва, Ісландія, Киргізія, Польща, Туркменістан	2,4
Кіпр, Молдова, Албанія, Канада, Чехія, Росія	2,5
Узбекистан, Болівія, Таджикистан, Боснія та Герцєговина, Парагвай	2,6
Хорватія, Мавританія, Бразилія, Непал	2,8
Швейцарія, Ботсвана, Домініканська Республіка., Україна, Ангола	2,9
Швейцарія, Домініканська Республіка., Україна, Ангола	3,1 – 4,1
Чад, Південна Корея	4,9 – 5,0

Джерело: Фінанси України. — 2010. — № 10

ВВП). Цікавий приклад Швеції, в якій податок на доходи фізичних осіб становить 56% (15,2% ВВП), податок на прибуток підприємств — 28% (2,6% ВВП), ПДВ — 25% (9,2 ВВП). Необхідно зазначити і про відмінність у структурі самих податків, так, наприклад, ставки ПДВ в Російській Федерації диференційовані і складають — 0% на товари і послуги, при реалізації їх в режимі експорту, 10% — на продовольчі товари, товари для дітей, друковані видання, медичні товари, і у всіх інших випадках — 18%. У Казахстані існує єдина ставка ПДВ — 15%, при цьому звільнені від податку — реалізація будівель житлового фонду та (або) оренда таких будинків, надання права володіння, користування, розпорядження земельною ділянкою, фінансові послуги, внески в статутний капітал. Цікавим є досвід Казахстану у застосуванні податку на прибуток — його ставка за загальним правилом становить 30%, для осіб, для яких земля є основним засобом виробництва, — 10%, юридичні особи, здійснюють діяльність на території СЕЗ з 2006 року звільнені від сплати корпоративного прибуткового податку. Щодо оподаткування фізичних осіб в Україні, то хотілося б відзначити, то ця ставка оподаткування істотно знизилася до 13%.

Правда, з одного боку, Україна лідирує за податковим тягарем у Східній Європі та колишнім радянським країнам. Дані щодо індексу податкового навантаження наведені у табл. 1. З одного боку, іноземні інвестори платять податки за шкалою, яка не є найбільшою в Європі, водночас податок на прибуток корпорацій з іноземними інвестиціями становить 25%. У той час у Грузії, Вірменії та Киргізії ставка корпоративного податку — 20%, а в Естонії взагалі 0%. Насправді податковий тиск необхідно рахувати, виходячи з бази оподаткування певних доходів або майна, причому не одним податком, а всіма податками одного об'єкта.

У результаті здійснення послідовних заходів, спрямованих на виконання цього завдання, зменшено ставки таких основних податків: як на додану вартість — з 28 до 20%, на прибуток підприємств — з 30 до 25%, впроваджена плоска шкала оподаткування доходів громадян за ставкою в розмірі 15%

і зменшено нарахування до фонду заробітної плати. Ставка податку з доходів фізичних осіб в Україні значно менша, ніж у державах-членах ЄС.

У той же час в Україні найнижчі ставки акцизного збору (наприклад, від 15% до 21% на тютюнові вироби проти 60% у Франції, Великобританії). У країнах ЄС відсутні спрощені системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, натомість поширені інші форми їх державної підтримки. При цьому слід зазначити, що в європейських країнах розвиток оподаткування, зокрема зміна фіскальної ефективності окремих податків і загального рівня оподаткування економіки, відбувався поступово, що сприяло створенню стабільних умов для підприємницької діяльності.

Перевищення рівня перерозподілу ВВП через податкову систему України є одним з факторів негативного впливу на темпи економічного зростання. Враховуючи таку тенденцію, Урядом прийнято рішення про істотне зниження податкового навантаження на економіку та перегляд співвідношення діючих податкових регуляторів.

Податкова система країни повинна бути реформована до 2030 року, виходячи із стратегічних цілей — побудови соціально орієнтованої конкурентоспроможної ринкової економіки та інтеграції в європейське співтовариство. Таку головну мету визначає Концепція реформування податкової системи України. Реформування податкової системи здійснюватиметься у трьох етапах.

На першому (протягом 2011—2015 років) передбачається застосування заходів щодо подолання основних недоліків податкової системи. Зокрема, удосконалення механізмів податкового стимулювання розвитку спеціальних економічних зон (СЕЗ), територій пріоритетного розвитку (ТПР) та технопарків. Будуть змінені податкові правила визнання витрат та результатів і приведені податкові правила розрахунку фінансових результатів у відповідність з принципами бухгалтерського обліку. Важливим стане прийняття Податкового кодексу.

На другому етапі (2016—2025 роки) реалізація положень Податкового кодексу має створити сприятливе середовище сталого економічного зростання на інвестиційно-інноваційній основі. У цей період має бути спрощена система адміністрування податків і зборів (обов'язкових платежів), а вітчизняне податкове законодавство адаптоване до вимог ЄС, митно-тарифне законодавство реформовано відповідно до норм міжнародних договорів.

Поглиблення реформування податкової системи з урахуванням досягнутого соціально-економічного рівня розвитку держави передбачає третій етап (2026—2030 роки). Тоді відбудеться реформування системи адміністраторів податків і зборів (обов'язкових платежів), податкова система Україна буде приведена у відповідність зі стандартами ЄС.

ВИСНОВКИ

Наш аналіз свідчить, що для України буде корисно запозичити ряд важливих заходів, свого часу здійснених країнами ЄС:

1. Спростити податкове законодавство.

Як відомо, простота і зрозумілість податкової системи країни є одним з найважливіших чинників активізації бізнесу. У цьому сенсі прийняття в Україні Податкового кодексу, який систематизує законодавство в одному документі, стане кроком вперед. Але в урядовому проекті закладаються досить складні механізми адміністрування податків, велика кількість різних додатків і винятків, не вирішене питання зближення податкового та бухгалтерського обліку.

2. Максимально вирівняти фіскальний простір.

Наявність численних пільг і преференцій знижує рівень конкуренції, оскільки ставить різні компанії, галузі та сектори економіки в нерівні умови. І замість того, щоб формувати і реалізовувати стратегію розвитку, інвестори в Україну велику увагу приділяють оптимізації оподаткування.

Слід зазначити, що надання деяким галузям податкових пільг відразу викликає ланцюгову реакцію. Нагадаємо, як в 1999 році, після надання податкових пільг підприємствам українського гірничо-металургійного комплексу, аналогічні пільги почали лобювати автомобілебудівні, суднобудівні, хімічні та інші підприємства. Досвід країн ЄС показує, що посилити конкуренцію на ринках можна лише шляхом створення рівних фіскальних умов для всіх учасників.

3. Запровадити чітку та прозору систему державної допомоги в тих секторах, де вона потрібна.

На наш погляд, полегшені фіскальні режими повинні застосовуватися в Україну для вирішення двох головних завдань: підтримки інноваційної діяльності та подолання безробіття в депресивних регіонах. Податкові пільги повинні бути обмеженими, надаватися виключно за умови виконання певних вимог (впровадження новітніх технологій, створення робочих місць для висококваліфікованих робітників і т.п.). Державна допомога у вигляді податкових пільг повинна надаватися тільки в розрахунок на те, що віддача в середньостроковій перспективі перевищить обсяг втрат бюджету від надання таких пільг.

4. Знизити рівень оподаткування капіталу та праці.

Якщо країна хоче залучати інвесторів, то вона повинна запропонувати не просто сприятливі умови, а й найкращі в порівнянні з сусідніми країнами. У цьому сенсі показники фіскального навантаження на працю і капітал розвинутих країн ЄС мають стати для України певним орієнтиром, до якого потрібно прагнути.

5. Почати процес децентралізації державних фінансів.

Місцева влада країн ЄС, будучи повністю відповідальними за соціально-економічний стан відповідної адміністративно-територіальної одиниці, проводять активну економічну політику, зок-

рема і в питаннях пошуку та залучення інвесторів. Показовий приклад потужних індустріальних парків, створених у країнах ЄС місцевими органами влади. Це дуже контрастує з млявою економічною активністю місцевої влади в Україну: не маючи повноважень і фінансових ресурсів, вона дбає тільки про локальні проблеми.

6. Введіть максимальний рівень прозорості державних фінансових потоків.

На офіційних сайтах органів державної та місцевої влади країн ЄС можна знайти докладний перелік усіх проектів і компаній, що одержали державну допомогу. Вони зобов'язані надавати досить детальну інформацію про те, який обсяг пільг отримали, куди були спрямовані кошти і яких результатів вдалося досягти завдяки їх використанню. У таких умовах зловживання і корупція в Словаччині зведені до мінімуму, хоча ще в 90-х роках проблема здавалася нерозв'язною. Подібна практика була б вельми корисною і для України.

Література:

1. Крисоватий А. Державна податкова політика і система податків // Фінанси України. — 2005. — № 1. — С. 10.
 2. Курс лекцій з питань оподаткування // Бібліотека Вісника податкової служби України. — 240 с.
 3. Литвиненко Я.В. Податкова політика: навч. посібник. — К.: МАУП, 2003. — 224 с.
 4. Мельник В. До питання про податки // Фінанси України. — 2006. — № 10. — С. 12—13.
 5. Рева Т.М. Податковий менеджмент: навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2003. — 282 с.
 6. Соколовська А. До стратегії реформування податкової системи України // Дзеркало тижня. — № 13 (592). — 2006. — С. 4—5.
 7. Суторіна В. М., Федосов В.М., Андрущенко В.А. Держава, податки, бізнес. — К.: Либідь, 2007. — 117 с.
 8. Фінанси підприємств: підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. — 3-тє вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2005. — 460 с.
 9. Чебанова Н.В. Василенко Ю.А. Податкова система України: посібник. — К.: Академія, 2005. — 672 с.
 10. Чернявський С.М. Розробка і обґрунтування заходів з підвищення ефективності податкової системи України. — К.: Либідь, 2006. — 50 с.
 11. Гега П.Т., Доля Л.М. Основи податкового права: навч. посібник. — К.: Знання, 2003. — 280 с.
 12. Дьякова І.І. Податки та податкова політика України. — К.: Наукова думка, 2004. — 112 с.
 13. Єлісеєв А., Підлужний М. Податкове планування. Мінімізація податків законними способами. — Л.: Центр Бізнес-Сервісу, 2003. — 320 с.
 14. Єпіфанова А.О., Сало І.В., Дьякова І.І. Бюджет і фінансова політика України: навч. посібник — К.: Наукова думка, 2005. — 154 с.
- Стаття надійшла до редакції 21.02.2012 р.*